

Kohtuasi C-409/22**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

21. juuni 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Apelativen sad Sofia (Sofia apellatsioonikohtus, Bulgaaria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

9. juuni 2022

Hageja:

UA

Vastustaja:

EUROBANK BULGARIA AD

Põhikohtuasja ese

Apellatsioonkaebus, mis on esitatud apellatsioonikohtule esimese astme kohtu otsuse peale, millega rahuldati panga vastu esitatud hagi nõudega maksta 1) 982 000 eurot kui pangakontol olevast rahasummast sooritatud autoriseerimata maksetehingute summa, 2) 1182,40 eurot kui lepinguliste kohustuste süülise täitmata jätmisega tekitatud varalise kahju hüvitis ja 3) 74 521 eurot kui seadusjärgsed viivitusintressid

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikli 267 kohane taotlus tõlgendada direktiivi 2007/64/EÜ artikli 4 punkti 19 koostoimes artikli 59 lõikega 1 ja artikli 4 punkti 23

Eelotsuse küsimused

1. Kas volikiri, millega esindaja maksja nimel maksekorraldusega vara käsutas, on makseinstrument, nagu on määratletud [Euroopa Parlamendi ja nõukogu

13. novembri 2007. aasta direktiivi 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta] artikli 4 punktis 23?

2. Kas apostill, mille on dokumendile kinnitanud pädev välisriigi ametiasutus vastavalt 1961. aasta Haagi välisriigi avalike dokumentide legaliseerimise nõude tühistamise konventsioonile, on osaks autentimisprotsessist nii makseinstrumendile kui ka maksetehingule artikli 4 punkti 19 tähenduses koostoimes direktiivi artikli 59 [lõikega] 1?

3. Kas liikmesriigi kohus saab eeldada, kui makseinstrument (ka see, mis annab kolmandale isikule õiguse anda maksja nimel korraldusi) on formaalselt (väliselt) nõuetekohane, et maksetehing on autoriseeritud, st et maksja nõustus selle sooritamisega?

Rahvusvahelise õiguse normid

Välisriigi avalike dokumentide legaliseerimise nõude tühistamise konventsioon (allkirjastatud Haagis 5. oktoobril 1961) – artikkel 2.

Euroopa Liidu õigusnormid ja kohtupraktika

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. novembri 2007. aasta direktiiv 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (edaspidi „direktiiv“) – põhjendused 1 ja 60, artikli 4 punktid 19 ja 23, artiklid 54, 59, 86.

Euroopa Kohtu 2. septembri 2021. aasta otsus CRCAM, C-337/20, EU:C:2021:671.

Riigisisese õigusnormid

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (grazhdanski protsesualen kodeks) – artikli 591 lõige 1, artikkel 596

Kohustuste ja lepingute seadus (Zakon za zadalzheniata i dogovorite, edaspidi: „ZZD“) – artikkel 75, artikli 79 lõige 1, artiklid 82 ja 86

„Artikkel 75. [...]

(2) Võlgnik vabaneb, kui ta on heas usus täitnud kohustuse isiku suhtes, kes ühetähenduslike asjaolude alusel näib olevat õigustatud täitmist vastu võtma. [...]“

2009. aasta makseteenuste ja maksesüsteemide seadus (Zakon za platezhnite uslugi i platezhnite sistemi) (kehtetuks tunnistatud alates 6. märts 2018, ent käesolevas kohtuasjas kohaldatav) – artikli 51 lõiked 1 ja 2, artikli 56 lõiked 1 ja 2, artikkel 57 ja artikkel 58

„Artikkel 57. (1) Autoriseerimata maksetehingu korral tagastab makseteenuse pakkuja maksjale viivitamatult autoriseerimata maksetehingu summa ja taastab, kui vaja, maksja maksekonto seisu, nagu see oli enne autoriseerimata maksetehing sooritamist“

Kaubandusseadus (Targovski zakon) – artikli 422 lõige 3

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 22. novembril 2017 sõlmisid UA (esimese astme kohtu menetluse hageja, edaspidi „hageja“) hoiustajana (käsundiandja) ja Eurobank EFG Bulgaria AD (esimese astme kohtu menetluse kostja, edaspidi „pank“) hoiulevõtjana (käsundisaaja) Sofias arvelduskontolepingu. Pank kohustus lepinguga avama ja pidama hageja nimel tähtajatut arvelduskontot eurodes, osutamaks talle makseteenuseid.
- 2 Seoses investeerimisprojektiga kandis hageja kontole kokku 999 860 eurot.
- 3 6. veebruaril 2018 tuli hageja pank sooritama oma kontol oleva varaga pangatehingut, ent pangatöötaja teavitas teda, et tema konto saldo on vaid 16 000 eurot.
- 4 Hageja avaldab, et see tekitas temas imestust. Kui ta nõudis selgitust, esitas töötaja talle kontoväljavõtte kontol toimunud liikumistest ajavahemikul alates konto avamisest 22. novembril 2017 kuni 6. veebruarini 2018.
- 5 Kontoväljavõttelt tegi hageja kindlaks, et talle tundmatu isik nimega MK on kontoomaniku kehtiva volitusega, sest ta ei ole andnud talle mitte mingit volikirja, sooritanud kontol oleva varaga tehinguid kuue eraldiseisva ülekandekorraldusega koguväärtuses 982 000 eurot.
- 6 Panga töötaja selgitas hagejale, et need ühepoolsed käsundustehingud teostas MK, kes esitles ennast pangale hageja volitatud esindajana ja esitas 1. detsembri 2017. aasta kuupäeva kandva volikirja, mille oli tõestanud Itaalia notar (edaspidi „notar“).
- 7 Hageja märgib, et talle esitatud „volikiri“ ei sisalda volitaja allkirja, mistõttu ta 1) teatas 6. märtsil 2018 pangale tema varaga toimunud ebaseaduslikest tehingutest ja nõudis summa hüvitamist, 2) saatis 8. märtsil 2018 teate koopia Bulgaaria Vabariigi keskpangale ja 3) saatis kirjaliku päringu notarile.

- 8 Notar vastas talle, et tema ei ole volikirja, millega hageja olevat volitanud MKd, ei koostanud ega kinnitanud, et volikiri on kindlasti „võltsing“ ja et ta teatas seda pangale vastusena panga päringule 20. veebruaril 2018.
- 9 4. veebruaril 2019 esitas hageja panga vastu hagi Sofiyski gradski sad'ile (Sofia linnakohus), kes selle oma 13. mai 2021 kohtuotsusega rahuldab ja mõistis pangalt hageja kasuks välja 982 000 eurot seoses autoriseerimata maksetehingutega ning 1182,40 eurot varalise kahju hüvitist ja 74 521 eurot intresse.
- 10 Üks Sofiyski gradski sadi (Sofia linnakohus) kohtuotsuse põhjendustest on, et panga vastutusele kehtivate erieeskirjadele alusel ei ole autoriseerimata maksetehingute puhul ZZD artikli 75 lõike 2 regulatsioon kohaldatav, mistõttu panga vastutuse jaoks ei ole oluline, kas maksti (korraldus täideti) ühetähenduslikel asjaoludel, mis kinnitavad maksja õigust. Vastavate autoriseerimata maksetehingute eest vastutab reeglina pank (2009. aasta makseteenuste ja maksesüsteemide seaduse artikkel 57), välja arvatud juhul, kui sooritamine põhineb kontoomaniku tahtlikul teol või raskel hooletusel; sel juhul sõltumata summa suurusest maksetehingu summat ei hüvitata. Kohtu arvates ei ole pank sellist hageja käitumist, mis oleks kõnealuste tehingute suhtes kausaalne, välja toonud ega ole seda tõendanud.
- 11 Pank vaidlustab Sofiyski gradski sadi kohtuotsuse eelotsusetaotluse esitanud kohtus.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 12 Hageja märgib, et pangatöötaja tegutses ettevaatamatult ja raskelt hooletult, võimaldades esindusõiguseta isikul käsutada pangakontol olevaid vahendeid. Pangale esitati volikiri, mis ei olnud väliselt nõuetele vastav ja mida ei oleks tohtinud aktsepteerida nõuetele vastava volitusena, sest puudus üks oluline nõue, nimelt „volitaja“ „allkiri“, mistõttu pank oleks pidanud keelduma kuue kõnealuse pangatehingu sooritamise eest.
- 13 Pank tunnustab, et hageja külastas 22. novembril 2017 nende kontorit. Pangatöötaja sai vestluse käigus aru, et hageja kavatseb avatava arvelduskonto käsutamisel kasutada esindajat. Seoses eeldatavate rahvusvaheliste tehingutega kontol ja võimaldamaks hagejale ligipääsu ja kontoliikumiste kontrolli distantsilt pakuti talle internetipanka, SMS-teavitust ja pangakaarti, kõigist kolmest ta aga keeldus.
- 14 Pank ei vaidlusta väiteid hageja kontol sooritatud pangaoperatsioonide kohta ja selgitab, et tema volitatu MK tuli nende kontorisse esimest korda 15. detsembril 2017. Seejuures esitas MK pangatöötajale 1. detsembri 2017. aasta kuupäevaga volikirja originaali, mille ära kirja oli 5. detsembril 2017 tõestanud Itaalia notar. Ära kirja õigsus oli kinnitatud apostilliga ja vandetõlk oli kõik dokumendid tõlkinud itaalia keelest bulgaaria keelde. Volikiri oli konkreetne (sõnaselge) ja andis volitatud isikule õiguse käsutada hageja pangakontol olevat vara.

- 15 Pank märgib, et MK esitas iga krediidikorralduse puhul vastavale pangatöötajale volikirja ära kirja originaali.
- 16 Pank ei nõustu hageja väitega, et ta oli üllatunud, kui teda 6. veebruaril 2018 teavitati volitatud isiku vaidlusalustest ülekannetest. Peale seda, kui pangatöötaja esitas talle tema pangakonto väljavõte ja küsis, kes andis korralduse tema kontolt ülekannete tegemiseks, vastas hageja hoopis, et seda tegi volitatud isik MK. Hageja võttis talle esitatud teabe rahulikult vastu ning vaatas rahulikult läbi volikirja notariaalselt tõestatud ära kirja koopia, millega MK ennast identifitseeris.
- 17 Samal päeval pisut hiljem pöördus hageja pangakontoris tagasi, ent ei teavitanud pangatöötajaid ikka veel sellest, et MK poolt tehtud maksed ei olnud õiguspärased, vaid soovis üksnes volituse tagasi võtta, milleks ta kirjutas omakäelise taotluse.
- 18 Alles 20. veebruaril 2018 teavitas hageja üht pangatöötajat suuliselt oma arveldusarvelt summade ülekandmisega seotud probleemidest ning 6. märtsil 2018 esitas ta pangale kirjaliku teate.
- 19 Pank tunnistab, et 20. veebruaril 2018 uuriti Itaalia notarilt, kas 1. detsembri 2017. aasta volikiri esitati nõuetele vastavalt ja on kantud tema registrisse, kas volikirja notariaalselt tõestatud koopia õiguslik mõju on sama kui volikirjal endal ja kas selliste ära kirjade valmistamine vastab väljakujunenud tavale, kusjuures pank saatis talle kaasa volikirja skaneeritud koopia. Notar vastas üksnes: „Lisatud dokument on VÖLTSING. Ärge seda kasutage.“
- 20 27. veebruaril 2018 saatis pank kirjaliku järelepärimise Itaalia Vabariigi aseprokurörile, kes oli vaidlusaluse notariaalselt tõestatud volikirja ära kirja apostilliga ja oma allkirjaga kinnitanud. Monza prokurör kinnitas, et vastav apostill väljastati 12. detsembril 2017, st ta kinnitas ametlikult, et „apostill volikirja ära kirjal on kehtiv“.
- 21 Pank teeb järgmise järelduse: 1) Esitatud dokument on volikirja ära kiri ja mitte volikiri ise, seega ei sisalda see volitaja allkirja; 2) pädev Itaalia ametiasutus kinnitas apostilliga dokumentidel oleva allkirja ja pitsati ehtsust, kusjuures kinnitati volikirja ära kirja notariaalset legaliseerimist, seega dokumendi õigsust, mistõttu volikirja ära kirja saab Bulgaarias kasutada; 3) küsimuse all olevad kuus maksetehingut viidi läbi niinimetatud „putatiivvõlausaldaja“ kasuks ja vastavalt lepingu tüüptingimuste klauslile koostoimes ZZD artikli 75 lõikega 2 „[ei vastuta] pank [...] volikirja alusel väljamakstud summade ja teostatud korralduste eest, kui nende tühistamisest ei teatatud kirjalikus vormis ja kui pank enne teate kättesaamist maksis heauskselt summa isikule, kes ühetähenduslike asjaolude alusel näis olevat õigustatud summat vastu võtma.“

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et direktiiv on põhikohtuasjale kohaldatav. Selle õigusnormi eesmärk on makseteenuste ühtse turu loomine. Vastavalt direktiivi põhjendustele 1 ja 60 on ühenduse sisepiiride kaotamiseks ning kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumise toetamiseks vajalik ühtlustada selle turu töökorraldus.
- 23 Liidu õiguse õige kohaldamise kohta on Euroopa Kohus 2. septembri 2021. aasta kohtuotsuse C-337/20 punktis 31 liikmesriikide kohtute jaoks siduvalt sedastanud, et „liidu õigusnormi tõlgendamisel [tuleb] arvesse võtta nii selle sõnastust kui ka konteksti ja selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa säte on. Ka liidu õigusnormi tekkelugu võib anda asjakohast teavet selle normi tõlgendamiseks.“
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et selle kohtuotsuse punktis 41 selgitatakse, et direktiivi 2007/64 artiklis 86 pealkirjaga „Täielik ühtlustamine“ on sätestatud, et „[i]lma et see piiraks [mitmete seal loetletud direktiivi sätete] kohaldamist seoses käesolevas direktiivis sisalduvate ühtlustatud sätetega, ei või liikmesriigid säilitada ega kehtestada muid õigusnorme kui käesolevas direktiivis sätestatud õigusnormid.“ Samas punktis märgitakse, et „[ü]kski sama direktiivi artiklitest 58, 59 ja 60 ei kuulu nende sätete hulka, mille puhul artikkel 86 annab liikmesriikidele nende rakendamisel tegutsemisruumi.“
- 25 Selle kohtuotsuse punktis 45 märgitakse, et „[d]irektiiviga [...] autoriseerimata või väärade maksetehingute eest kehtestatud vastutuse ühtlustatud kord [võib] konkureerida riigisisese õigusega ette nähtud alternatiivse vastutuse korraga, mis põhineb samadel asjaoludel ja samadel alustel, üksnes tingimusel, et sellega ei kahjustata selliselt ühtlustatud korda ega [...] direktiivi eesmärke ja soovivat toimet.“
- 26 Vastavalt nimetatud otsuse punktile 67 „võib juhul, kui kohaldatav liikmesriigi õigus seda ette näeb, makseteenuse pakkuja vastutada hooletuse eest maksetehingu täitmisel – eelkõige juhul, kui ta ei ole kontrollinud, kas makseteenuse kasutaja oli selle maksetehingu autoriseerinud –, kui selline hooletus on põhjustanud kahju sellisele kolmandale isikule [...]“.“
- 27 ZZD artikli 75 lõige 2 reguleerib väidetava võlausaldaja suhtes täitmise instituuti, kusjuures võlgnik vabaneb, kui ta on heas usus täitnud kohustuse isiku suhtes, kes ühetähenduslike asjaolude alusel näib olevat õigustatud täitmist vastu võtma.
- 28 Kui liikmesriigi kohus tõlgendaks direktiivis ette nähtud makseteenuse pakkuja vastutusest vabastamise põhjuseid autoriseerimata maksetehingu puhul puhtgrammatiliselt ning mitte teleoloogiliselt, loogiliselt ja süstemaatiliselt – st, et maksja peab olema kahju, mis on tekkinud seoses autoriseerimata maksetehinguga, tekitanud tahtlikult või raske hooletuse tõttu kas pettuse eesmärgil või rikkudes kas ühte või mitut oma kohustust vastavalt artiklile 56 –, tekiks olukord, kus makseteenuse pakkuja, ehkki ta tegutses heauskselt (ilmutades

korraliku ettevõtja hoolsust), vastutaks teostatud autoriseerimata maksetehingu eest täies mahus.

- 29 Sellisel juhul peab makseteenuse pakkuja vastutusest vabanemiseks tõendama maksja kvalifitseeritud süüd, kes pidi tegutsema tahtlikult (sealhulgas pettuse eesmärgil) või raskelt hooletult.
- 30 Ometi on kohtupraktikast teada juhtumeid, kus makseteenuse pakkuja tegutses küll heas usus (arvestades korraliku ettevõtja suurenenud hoolsuskohustust, mille täitmiseks ta on loonud kõik teaduslikud, tehnilised, kaubanduses tavapärased ja heale kaubandustavale vastavad tingimused kahju ärahoidmiseks), ent maksjale tekitati kahju, ehkki ta ei tegutsenud süü kvalifitseeritud vormis (tahtlikult, raske hooletuse tagajärjel või pettuse eesmärgil).
- 31 Just sellistel juhtudel vastutaks makseteenuse pakkuja autoriseerimata maksetehingu puhul, kui tal ei õnnestu tõendada maksja süülist, õigusvastast tegu.
- 32 Järelikult on makseteenuse pakkujal olulise varalise kahju kannatamise oht, ehkki ta tegutses heas usus, võttis kasutusele kõik vajalikud meetmed, mis vastavad regulatiivsetele nõuetele ja heale äritavale.
- 33 Selles seoses oleksid heas usus tegutsevad makseteenuse pakkujad oma ettevõtlustegevuses makseteenuseid teostades isegi kõige tavalisemates olukordades erakordselt ettevaatlikud. See tingiks maksemenetluses viivitusi või otsekorralduste või maksekorralduste teostamisest keeldumist formaalselt (väliselt) nõuetele vastavate makseinstrumentide puhul, mis oleks aga vastuolus direktiivi eesmärgiga, s.o toetada teenuste ja kapitali vaba liikumist.
- 34 Arvestades direktiivi artikli 86 nõudeid esitab eelotsusetaotluse esitanud kohus küsimuse, kas liikmesriigi õigust, konkreetselt ZZD artikli 75 lõike 2 regulatsiooni tohib kohaldada, kui makseteenuse pakkuja tegutses heas usus ning talle esitatud makseinstrument oli formaalselt (väliselt) nõuetele vastav.
- 35 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu rahvusvahelisest õigusabitaotlusest osutus, et Itaalia õiguse kohaselt tohivad notarid tõestada volikirjade ära kirju, kusjuures notar tõestab ära kirjad allkirja, pitsati ja deklaratsiooniga, kaasa arvatud ametliku tõestuse deklaratsiooniga (mis omab kohtu jaoks sisulist tõendusjõudu), et ära kirjad vastavad originaali sisule („on identsed algdokumendiga“). Ka Bulgaaria õigus näeb sellise notariaalse tõestuse ette.
- 36 Pank väidab, et põhikohtuasjas esitatud dokument (volikiri) on volikirja originaali ära kiri, millel on notar tõestanud volitaja, st hageja allkirja, ja mille on välja andnud pädev Itaalia notar, kusjuures asjaolu, et ära kiri vastab originaalile, kinnitab see notar.
- 37 Selle notariaalselt tõestatud volikirja originaali ära kirja ehtsust kinnitab Itaalia Vabariigi pädev ametiasutus, nimelt aseprokurör, kinnitades sellele apostilli

vastavalt 1961. aasta Haagi välisriigi avalike dokumentide legaliseerimise nõude tühistamise konventsioonile.

- 38 Vastavalt konventsiooni artikli 2 lausele 2 hõlmab dokumendi ehtsuse apostilliga kinnitamine allkirja ehtsust ning dokumendile allakirjutanud isiku pädevust.
- 39 Just seda dokumenti (notariaalselt tõestatud volikirja ära kirja apostilliga originaali) kasutades andis isik, kes esitles ennast hageja volitatud esindajana, konto omaniku nimel kolmandate isikute kasuks korraldusi.
- 40 Kuna see volikiri annab volitatud isikule õiguse anda maksja nimel korraldusi, võiks seda dokumenti kvalifitseerida makseinstrumendina vastavalt direktiivi artikli 4 punktile 23, sest see kuulub menetluse juurde, mida makseteenuse kasutaja rakendab maksekorralduse andmiseks.
- 41 Vastavalt direktiivi artikli 54 lõikele 1 peab maksetehing toimuma maksja nõusolekul, et teda loetaks autoriseerituks, kusjuures see nõusolek eeldab maksekorralduses sisalduva tahteavalduse autorsuse tõendamist (niinimetatud dokumendi formaalne tõendusjõud). See on seotud maksetehingu autentimise hindamisega (toiming, mis võimaldab makseteenuse pakkujal kontrollida konkreetse makseviisi, sealhulgas selle isikustatud turvaelementide kasutamist). Vastavalt direktiivi artiklile 59 lasub menetluslik kohustus tõendada (tõendamiskoormis), et maksetehing oli autentitud, makseteenuse pakkujal.
- 42 Selles seoses oleks, kui makseteenuse pakkuja on makseinstrumendi (vaidlusaluse volikirja, mille alusel sooritati hageja kontrol oleva varaga tehinguid, nõuetele vastavuse) autentitud, maksja (kelle nimel volitatud isik teostab tehinguid, millel on vahetud õiguslikud tagajärjed arveldusarve omanikule) nõusolek tõendatud ja teostatud maksetehingud direktiivi artikli 54 tähenduses autoriseeritud.